

Tussen Zeitenwende en Generation Smartphone

*De Bundeswehr op missie voor de eigen
wederopbouw*

Frans van Nijnatten

*Een rekrut van 6. Gebirgsjägerbataillon
232 overbrugt een 30 meter brede kloof
op de Reiteralpe*

FOTO BUNDESWEHR, MARCO DOROW

Een saluerende militair met een houten geweer op een speelgoedvoertuig, een papieren vliegtuigje stort neer; voorzien van de cynische titel 'Bereit zum Gefecht. Wie schlimm es um die Bundeswehr wirklich steht' liet een cover van het weekblad *Der Spiegel* eerder dit jaar vermoeden dat het niet goed gesteld is met de Duitse krijgsmacht. Denktanks luidden al veel langer de noodklok, maar pas na de Russische inval in Oekraïne in februari 2022 leek ook de politiek overtuigd van de urgentie om de krimp van de Bundeswehr te stoppen en meer geld uit te trekken voor defensie. De Bondsdag heeft een Sondervedmogen van 100 miljard euro voor de Bundeswehr opzij gezet, terwijl de regering in de recent uitgebrachte Nationale Sicherheitsstrategie zelfs een voortrekkersrol voor de Duitse krijgsmacht in Europa ziet. Tijdens de Petersberger Gespräche zur Sicherheit in Königswinter lieten deskundigen onlangs hun licht schijnen op de staat van de Bundeswehr, de internationale samenwerking en de veiligheidssituatie in Europa. Mag de 'Generation Downsizing' van Bundeswehrofficieren die in hun werk vooral eenheden hebben moeten opheffen nu echt weer gaan opbouwen?

Kolonel b.d. Hans-Joachim Schaprian, moderator van de Petersberger Gespräche, merkte in zijn inleiding tijdens het symposium op dat Duitsland voor grote uitdagingen staat op economisch, militair en klimaatgebied.¹ 'De democratie wordt uitgedaagd en de politiek moet antwoorden vinden, bijvoorbeeld op de vraag of Duitsland een leidende rol moet gaan spelen in Europa.' Voor een deel heeft de regeringscoalitie van SPD, Bündnis 90/die Grünen en FDP de antwoorden al gegeven. Op 27 februari vorig jaar, drie dagen na de Russische invasie van Oekraïne, hield bondskanselier Olaf Scholz een rede in de Bondsdag, waarin hij sprak van een Zeitenwende op het Europese continent: door een oorlog te ontketenen heeft de Russische leider Vladimir Poetin bewust gekozen voor confrontatie en het negeren van het volkenrecht in plaats van samenwerking. Duitsland en zijn bondgenoten mogen niet toestaan dat 'oorlogshitsers als Poetin' Europa terug laten vallen in de tijd van de grootmachten van de 19e eeuw, maar dan moeten zij daar wel sterk genoeg

voor zijn, aldus Scholz.² Hij constateerde dat Duitsland aanzienlijk meer in zijn eigen veiligheid zal moeten investeren om vrijheid en democratie te beschermen, onder meer met een Sondervedmogen voor de Bundeswehr van 100 miljard euro en het optrekken van de defensieuitgaven naar 2% van het bruto binnenlands product voor 2024. Een half jaar later wees Scholz tijdens een toespraak in Praag op de honderden miljoenen euro's aan materiële steun die Europese landen intussen aan Oekraïne hebben geleverd. Tevens zei hij daar dat Duitsland bereid is initiatieven te nemen voor een sterker Europa, maar altijd in samenspraak met andere EU-lidstaten; kant-en-klare oplossingen of voorschriften uit Berlijn moet niemand verwachten.³ Met het leveren van zware wapens aan Oekraïne – waarmee Scholz in de ogen van veel experts te lang heeft gearzeld – heeft Duitsland het taboe doorbroken geen gevechtsmaterieel naar oorlogsgebieden te exporteren.

Onder regie van het ministerie van Buitenlandse Zaken kwam de regering afgelopen juni met de eerste Nationale Sicherheitsstrategie van de Bondsrepubliek, getiteld: *Integrierte Sicherheit für Deutschland. Wehrhaft. Resilient. Nachhaltig*. Geïntegreerd slaat daarbij op alle takken van de overheid, samenleving en bedrijfsleven. Minister van Buitenlandse Zaken Annalena Baerbock schreef dat Duitsland een bijzondere verantwoordelijkheid draagt door zijn geschiedenis,

1 Friedrich Ebert Stiftung, '18. Petersberger Gespräche zur Sicherheit. Zeitenwende in der Sicherheitspolitik – Deutschlands Weg in eine neue Ordnung' (Königswinter, 17 juni 2023).

2 Bundeskanzler Olaf Scholz, *Reden zur Zeitenwende* (Berlijn, Bundesregierung, september 2022) 7-8. Zie: <https://www.bundesregierung.de/resource/blob/992814/2131062/78d39dda6647d7f835bbe76713d30c31/bundeskanzler-olaf-scholz-reden-zur-zeitenwende-download-bpa-data.pdf>.

3 Scholz, *Reden zur Zeitenwende*, 29, 40-41.

economische kracht en diplomatieke invloed en in de toekomst meer zal bijdragen aan de veiligheid van Europa. Baerbock zei dat bij politiek-economische besluiten voortaan scherper naar de nationale veiligheid zal worden gekeken, want de Duitse afhankelijkheid van Russisch aardgas is een flinke les geweest.⁴

De Nationale Sicherheitsstrategie noemt Rusland voorlopig de grootste bedreiging voor vrede en veiligheid in het Eur-Atlantische gebied, terwijl China eveneens een systeemrivaal is, maar tevens partner en concurrent. In juli bracht de regering een aparte China-strategie uit, die onder meer tot doel heeft in de 'complexe betrekkingen' met China de Duitse waarden en belangen beter te kunnen verwezenlijken.⁵ De Nationale Sicherheitsstrategie constateert verder dat Duitsland weerbaarder moet zijn tegen terrorisme, cyberaanvallen en georganiseerde misdaad, terwijl ook de klimaatcrisis en grondstoffentekorten het hoofd moeten worden geboden. Wat betreft defensie noemt de Nationale Sicherheitsstrategie het optrekken van de uitgaven tot minstens 2% van het bbp, de gezamenlijke ontwikkeling van wapensystemen met andere EU-landen en handhaving van de nucleaire taken van de Bundeswehr.

Met de nadruk op 'geïntegreerde veiligheid' en steekwoorden als civiele verdediging, internationaal crisismanagement, klimaatbescherming en bestrijding van desinformatie draagt de Nationale Sicherheitsstrategie volgens journalist en defensie-expert Wolfgang Labuhn duidelijk het stempel 'van de groene diplomaten op het ministerie van Buitenlandse Zaken, waarbij de Bundeswehr, in tegenstelling tot de in het verleden uitgebrachte Weißbücher, niet meer centraal staat.' De Nationale Sicherheitsstrategie vermeldt wel dat de Bundeswehr de komende jaren een van de best presterende conventionele krijgsmachten zal worden, 'maar wat dat concreet voor de Bundeswehr betekent, blijft vaag'.

Christina Krause van de Konrad Adenauer Stiftung, het wetenschappelijk bureau van de CDU/CSU, ziet in de Nationale Sicherheitsstrategie geen strategie, maar een analyse van de

bestaande situatie. Zij verwijt de regering geen prioriteiten te stellen en geen middelen te noemen waarmee de gewenste 'geïntegreerde veiligheid', die uit moet gaan van alle delen van de samenleving, de overheid en de Bundeswehr, bereikt kan worden.⁶ Hoewel het document de samenleving centraal stelt, heeft de Nationale Sicherheitsstrategie niet tot een breed debat onder de Duitse bevolking geleid, zegt voormalig SPD-Bondsdaglid Hans-Peter Bartels: 'Voor de vakexperts is het echter wel een thema: Scholz heeft met zijn Zeitenwenderede hoge verwachtingen gewekt door Duitsland als voortrekker in Europa te positioneren'. Partners als Nederland, die een op regels en waarden gebaseerde wereld nastreven, zien nu wat Bartels een 'Wandel der Tonart' noemt, een breuk met het tijdperk van bondskanselier Merkel (2005-2021), toen andere landen niet zo'n actieve rol van Duitsland verwachtten.

De coalitieregering stelt geen Nationale Veiligheidsraad in, hoewel sommige experts daar al jaren voor pleiten. Een van hen is de politicologe Christina Moritz, die er al sinds 2016 over publiceert en er promotieonderzoek naar doet. Zij vindt dat de huidige Bundessicherheitsrat, een kabinetscommissie die ad hoc bijeenkomt en bijna alleen over wapenexport praat, vervangen moet worden door een permanente Nationale Veiligheidsraad, die zich op dagelijkse basis met veiligheid en strategie bezighoudt. 'De afgelopen jaren hebben we de coronacrisis gehad, overstromingen en de Oekraïne-oorlog. We hadden slagvaardiger kunnen zijn als we een Nationale Veiligheidsraad hadden gehad. In 65 landen, met verschillende regeringsvormen, is er wel zo'n raad', zegt Moritz, die een model voor een Duitse raad heeft ontworpen. De angst dat de deelstaten op veiligheidsgebied minder te zeggen zullen hebben noemt zij ongegrond. 'Als het nodig is zou de Nationale Veiligheidsraad als crisisstaf

4 *Nationale Sicherheitsstrategie: Integrierte Sicherheit für Deutschland. Wehrhaft. Resilient. Nachhaltig* (Berlijn, Auswärtiges Amt, juni 2023) 7.

5 'Deutschland gibt sich erstmals eine umfassende China-Strategie' (Berlijn, Auswärtiges Amt, 2023). Zie: <https://www.auswaertiges-amt.de/de/aussenpolitik/asien/china-strategie/2607934>.

6 Christina Catherine Krause, 'Die verpasste Chance: Eine Analyse macht noch keine Strategie', *Monitor Sicherheit* (Berlijn, Konrad Adenauer Stiftung, 16 juni 2023) 4.

kunnen fungeren, maar dan in tijd begrensd.’ Jasper Wieck, politiek-directeur bij het ministerie van Defensie, zei in Königswinter dat de bestaande overlegorganen ook bij crises voldoen en dat een raad alleen maar een extra belasting zou scheppen. Wolfgang Labuhn denkt dat een uit militairen en civiele experts bestaande raad zinvol zou kunnen zijn om de regering dagelijks van strategisch en actueel advies te kunnen voorzien. Maar zolang de coalitiepartijen SPD en Grünen er niets in zien, zal er geen Nationale Veiligheidsraad komen. Hans-Peter Bartels vindt dat Duitsland zo’n raad ook niet nodig heeft, ‘want we hebben geen regeringssysteem zoals de VS of het Verenigd Koninkrijk.’

De FDP en de oppositionele CDU/CSU in de Bondsdag pleiten juist heel sterk voor een Nationale Veiligheidsraad. CDU/CSU-fractieleader Friedrich Merz toonde zich teleurgesteld dat de raad er niet komt en kritiseerde de hele Nationale Sicherheitsstrategie daarmee als ‘blutleer’ en ‘irrelevant’.⁷ Christina Moritz: ‘Het punt is dat een Nationale Veiligheidsraad precies het orgaan zou zijn om een Nationale Sicherheitsstrategie verder te helpen ontwikkelen; nu doen we verder niets met dat document’.

Van Einsatzarmee terug naar de eerste hoofdtak

In de Nationale Sicherheitsstrategie staat dat de regering de Bundeswehr wil versterken als een pijler van de Europese verdediging. Dat niet alle militairen en experts direct vertrouwen hebben in zo’n belofte is niet vreemd. Christine Lambrecht, de voorgangster van de huidige minister van Defensie Boris Pistorius, gaf vorig jaar immers nog toe dat de Duitse krijgsmacht tientallen jaren verwaarloosd is,⁸ terwijl Scholz in zijn voorwoord in de Nationale Sicherheitsstrategie schreef dat de regering de Russische invasie van Oekraïne als aanleiding neemt om de

Bundeswehr ‘eindelijk adequaat uit te rusten.’⁹ Blijkbaar was er eerst een grote schok zoals de Russische aanval op Oekraïne nodig om in te zien dat het afbouwen van een krijgsmacht tot het punt waarop de inzetgereedheid niet meer gegarandeerd is onverantwoord is, zowel vanuit veiligheidsoogpunt als tegenover het eigen personeel. Wolfgang Labuhn wijst er op dat de Duitse landstrijdkrachten tot 1990 twaalf volledig uitgeruste en inzetbare divisies omvatten. Van 495.000 militairen kromp de Bundeswehr in naar de huidige 182.000, terwijl er geen enkele compleet uitgeruste en inzetbare divisie meer is. ‘Alleen de Panzergrenadierbrigade 37, die dit jaar de Very High Readiness Joint Task Force van de NAVO leidt, geldt als ‘combat ready’. Weliswaar zou ook de Division Schnelle Kräfte, waartoe ook 11 Luchtmobiele Brigade behoort, snel ingezet kunnen worden, maar alleen voor speciale operaties en niet voor het bestrijden van vijandelijke landlegers.’

In 2025, twee jaar eerder dan oorspronkelijk gepland en versneld door de Russische inval in Oekraïne, moet er weer een compleet uitgeruste en inzetbare divisie zijn, in 2031 moet dat aantal zijn gestegen tot drie. Basis voor deze verdere opbouw en modernisering vormen de capaciteitsprofielen die de Bundeswehr opstelt en waarvan het eerste in 2018 verscheen. ‘Momenteel werkt het ministerie aan ‘Fähigkeitsprofil 2023’, waarin ook de nationale ambitie tot 2035 zal staan’, aldus Labuhn. Uit de hoek van de reservisten kwam vorig jaar al kritiek dat bij de herstructurering van de landstrijdkrachten naar de categorieën Leichte Kräfte, Mittlere Kräfte en Schwere Kräfte gaten open blijven, bijvoorbeeld bij de artillerie. De Bundeswehr heeft maar vier artilleriebataljons en dat worden er negen, maar die komen niet bij de Nederlandse brigades, wat Björn Müller, redacteur van het reservistentijdschrift *Loyal*, onbegrijpelijk noemde gezien de lessen over indirect vuur die uit de oorlog in Oekraïne kunnen worden getrokken.¹⁰

Hans-Peter Bartels omschrijft de inzetgereedheid van de Bundeswehr als ‘precair’. ‘En de toekomst is open: er is geen garantie dat er niet weer een grote bezuinigingsoperatie komt. Het Sondervermogen is prima, maar na 2027 zullen

7 ‘Nationale Sicherheitsstrategie: ‘Blutleer’ und ‘irrelevant’ (Berlijn, CDU/CSU Bundestagsfraktion, 14 juni 2023).

8 Christine Lambrecht, ‘Deutschlands Verantwortung für Europa und die Welt’, in: Ringo Wagner en Hans-Joachim Schaprian (red.), *Zeitenwende in der Sicherheitspolitik – Deutschlands Weg in eine neue Ordnung* (Maagdenburg, Friedrich Ebert Stiftung, 2022) 42.

9 Olaf Scholz, voorwoord in de *Nationale Sicherheitsstrategie*, 5.

10 Björn Müller, ‘Neue Heeresstruktur weist den Weg in die Zukunft’, *Loyal*, 8 augustus 2022.

Oefening Air Defender 2023: Duitsland blijft als transitland een logistieke draaischijf voor NAVO-troepenbewegingen

FOTO BUNDESWEHR, CHRISTIAN TIMMIG

we ook verder moeten.’ Generalinspekteur der Bundeswehr (Commandant der Strijdkrachten) Carsten Breuer zei in Königswinter in het Sondervermögen zeker een kans te zien. Zo zou de ‘Generation Downsizing’, officieren die de laatste jaren orders hebben uitgevoerd om eenheden op te heffen of materieel af te stoten, eindelijk weer kunnen gaan opbouwen. Breuer zei dat velen bij de Bundeswehr – militairen en burgermedewerkers – hun mindset zullen moeten aanpassen, ‘zodat uitvoerders beseffen dat ze snel mogen werken’. Volgens Breuer zit dat niet in het dna van de Bundeswehr: ‘Ik was in Oekraïne en zag daar dat de gevechtsstand van de commandant in 90 minuten kon worden afgebroken en opgebouwd. Toegegeven, zij zijn in oorlog, maar dat is geen excuus voor het langzame werken bij ons’. Hij pleitte er voor de term ‘Einsatzbereitschaft’ bij de Bundeswehr te vervangen door het begrip ‘readiness’, ‘want daar zit de dimensie tijd in.’

Breuer verwees naar het Weißbuch over de Bundeswehr dat de regering in 2016 uitgaf en waarin zij, twee jaar na de Russische annexatie van de Krim, wees op de noodzaak om de

krijgsmacht continu te moderniseren.¹¹ ‘De inhoud was goed, maar het is niet gelukt om het Weißbuch in de praktijk om te zetten’, aldus de generaal, die destijds zelf leiding gaf aan de totstandkoming van het document. Wolfgang Labuhn merkt op dat de toenmalige minister van Defensie Ursula von der Leyen met het Weißbuch wel degelijk een ‘Trendwende’ in gang zette op het gebied van materieel, personeel en financiën. ‘Maar dat proces is nog lang niet afgesloten, waardoor de Bundeswehr op dit moment en ook in NAVO-verband niet in staat zou zijn Duitsland tegen een aanval van buiten te verdedigen.’ Breuer wil duidelijk het moment pakken om zowel het vertrouwen als de slagkracht te herstellen: ‘Onze 16.000 militairen bij de VJTF alsook de oefening Air Defender stralen uit dat we weer over deterrence nadenken. En de lessons learned uit Oekraïne vertellen ons dat de nadruk bij technologie als drones moet liggen, niet bij de wapens van gisteren’.

11 *Weißbuch 2016 zur Sicherheitspolitik und zur Zukunft der Bundeswehr* (Berlijn, Bundesregierung, 2016).

Minister van Defensie Boris Pistorius (links) vormt zich een beeld van de marine aan boord van het fregat Hessen

FOTO BUNDESWEHR, TOM TWARDY

Toch zal de regering ook moeten proberen de Bundeswehr uit te rusten met de wapens van vandaag, want er zijn tekorten op allerlei vlakken, uiteenlopend van persoonlijke uitrusting en artilleriestukken – deels door de levering van pantserhouwitsers aan Oekraïne – tot communicatieapparatuur. Zich baserend op interne rapporten van het ministerie meldde *Der Spiegel* dat de inzetgereedheid rond de VJTF minder rooskleurig is dan wordt voorgesteld. Het tijdschrift wijst op knelpunten als ‘oeroude, analoge radio’s’, die niet kunnen communiceren met de moderne apparatuur van de Nederlanders, Tsjechen en Noren.¹² En soms zit het ook gewoon tegen, zoals tijdens een oefening met 18 Puma-pantservoertuigen, die alle 18 uitvielen. Naast de landmacht kennen ook de marine en luchtmacht personeels- en materieel-

tekorten. In december 2022 gaf de Bondsdag 13 miljard euro uit het Sondervermogen vrij voor het bekostigen van acht wapensystemen, waaronder 35 F-35A’s voor de Luftwaffe. 13 miljard is overigens ook precies het bedrag dat uit het Sondervermogen, dat zichzelf moet financieren, aan rente verdwijnt, waardoor er onder de streep maar 87 miljard overblijft.¹³ De Deutscher Reservistenverband vindt het allemaal maar een druppel op de gloeiende plaat, want voorzitter Patrick Sensburg denkt dat er minstens 300 miljard euro nodig is om de Bundeswehr structureel te herorganiseren en te versterken.¹⁴

Of is 300 miljard ook niet genoeg en draait het in eerste instantie misschien niet eens om geld? Voormalig Fallschirmjäger Achim Wohlgethan is daar uitgesproken over. In zijn boek *Blackbox Bundeswehr* zegt hij dat met de aftocht van Duitsland uit Afghanistan tijdens de evacuatie van augustus 2021 het vertrouwen van militairen in de politieke leiding verloren is gegaan. Veel militairen denken dat de extra miljarden overwegend bij de bureaucratie zullen blijven hangen. Het verlies van vertrouwen en motivatie is met geld alleen niet goed te maken.¹⁵

12 Matthias Gebauer en Konstantin Hammerstein, ‘Heerjemine!’, *Der Spiegel*, No. 3, 41 januari 2023, 14.

13 Lars Hoffmann en Gerhard Heiming, ‘Zinsen fressen rund 13 Milliarden Euro. Finanzierung der Vorhaben nur schleppend’, *Europäische Sicherheit & Technik*, maart 2023, 27-29.

14 ‘100 Milliarden zusätzlich – und immer noch Fragen offen’, *Loyal*, 9 juni 2022.

15 Achim Wohlgethan met Martin Specht, *Blackbox Bundeswehr. Die 100-Milliarden-Illusion. Was unsere Truppe jetzt wirklich braucht* (Berlin, Econ, 2023) 16-17.

Pistorius trad afgelopen januari aan als vierde minister van Defensie sinds 2019. Die wisselingen hebben de continuïteit op het ministerie geen goed gedaan. ‘Hij heeft zich eerst een beeld moeten vormen, maar heeft in korte tijd veel vertrouwen opgebouwd binnen de Bundeswehr en de NAVO’, zegt Hans-Peter Bartels. Pistorius moet echter ook schipperen binnen de regeringscoalitie. Voor 2024 had hij gepleit voor een verhoging van de defensiebegroting met 10 miljard euro, maar hij moest genoegen nemen met 1,7 miljard, waardoor de totale begroting op 51,8 miljard komt. Om aan de 2%-NAVO-norm te voldoen stuurt de regering nog eens 19,2 miljard uit het Sondervermogen bij.¹⁶ Wolfgang Labuhn zegt dat de Bundeswehr in de materieelnota van afgelopen juni naast de F-35’s, die overigens de nucleaire taak van de Tornado zullen overnemen, onder meer de volgende grote aankopen en projecten noemt: 60 zware transporthelikopters (Chinook CH-47F als vervanging voor de verouderde CH-53G); het Main Ground Combat System (samen met Frankrijk voor de vervanging van Leopard 2 en Leclerc tanks); de Arrow 3 (raketsysteem voor territoriale luchtverdediging); en het pantservoertuig Boxer. ‘De complete lijst omvat 7 pagina’s’, zegt Labuhn, waarmee de tekorten die de Bundeswehr de afgelopen dertig jaar als Einsatzarmee voor overzeese missies van Afghanistan tot Mali heeft opgelopen, treffend zijn geïllustreerd.

Voor synergie op het gebied van aanschaf, onderhoud, logistiek en onderwijs zet de Bundeswehr verder in op interoperabiliteit en internationale samenwerking, waarmee zij tientallen jaren ervaring heeft. Het 1 German-Netherlands Corps met het hoofdkwartier in Münster, de integratie van drie Nederlandse brigades in de Bundeswehr, de bilaterale samenwerking in grondgebonden lucht- en raketverdediging (Apollo) en de samenwerking tussen het Korps Mariniers en het Seebataillon zijn goede voorbeelden. Labuhn noemt verder ook de in 1989 opgerichte Deutsch-Französische Brigade (6.000 manschappen), het Eurokorps (sinds 1993) en van recenter datum het Duits-Britse Pionierbrückenbataillon 130 (2021) en het European Sky Shield Initiative met voorlopig

15 NAVO-landen (2022). Hans-Peter Bartels kwalificeert Nederland als een ‘ideale partner’ voor samenwerking: ‘De inzetgereedheid die we bijvoorbeeld in de landstrijdkrachten bereiken vormt een model voor de toekomst, waarbij een Nederlandse militair een Duitse meerdere kan hebben en andersom.’ Bartels noemt verder België, Tsjechië en Noorwegen als landen waarmee de Bundeswehr de samenwerking zou kunnen uitbreiden.

Of de defensiebegroting de komende jaren echt structureel verhoogd wordt en hoe het geld uit het Sondervermogen daarbij besteed wordt blijft open. Christina Krause van de Konrad Adenauer Stiftung koestert de nodige twijfel, want het gevaar loert dat de steun voor defensie onder de Duitse bevolking afneemt mocht de oorlog in Oekraïne eindigen. De druk op de politiek zal dan toenemen om de miljarden aan andere knelpunten te besteden.¹⁷

Tijdens Air Defender 2023 in juni liet de Bundeswehr zien dat zij ondanks de bezuinigingen van de afgelopen decennia nog steeds een dergelijke grote oefening kan faciliteren. Vijftwintig landen namen met 250 vliegtuigen en helikopters deel aan de grootste luchtmacht-oefening uit de geschiedenis van de NAVO. Op militair-logistiek gebied blijft Duitsland een van de belangrijkste partners in de alliantie. ‘Duitsland neemt traditioneel een sleutelpositie in, zoals de talrijke Reforger-oefeningen tijdens de Koude Oorlog lieten zien. Sinds de grens van de NAVO naar het oosten opgeschoven is, is Duitsland als transitland een logistieke draaischijf voor troepenbewegingen. Het Logistiek-bataillon 163 is in staat om materieel in twee zeehavens en op vier vliegbases gelijktijdig af te handelen’, zegt Wolfgang Labuhn. ‘Vanwege deze capaciteiten van de Bundeswehr, die op logistiek gebied voldoende is uitgerust met materieel en personeel, heeft de NAVO besloten het nieuwe Joint Support and Enabling Command (JSEC) in Ulm te vestigen.’

16 Uli Hauck, ‘Warum auch Pistorius rechnen muss’, *Tagesschau.de*, 5 juli 2023. Zie: <https://www.tagesschau.de/inland/innenpolitik/haushalt-verteidigung-pistorius-100.html>.

17 Krause, ‘Die verpasste Chance’, 6.

Hans-Peter Bartels (rechts) pleitte tijdens de Petersberger Gespräche voor een nieuwe denkwijze bij de verwerving van materieel voor de Bundeswehr

FOTO GSP, REINER WEHNES

Jasper Wieck prees de materiële hulp die tot nu toe aan Oekraïne is geleverd, maar benadrukte dat het een adering voor de Bundeswehr is om dat af te moeten staan.¹⁸ Hans-Peter Bartels pleitte in Königswinter daarom voor een nieuwe denkwijze bij verwerving: ‘We moeten kopen op surplus, zodat we materieel eventueel af kunnen staan aan bedreigde landen zonder dat we zelf meteen in de problemen komen’. Hij drong tevens aan op de snelle aanschaf van systemen, waaronder raketafweer, in plaats van die zelf te ontwikkelen ‘en ze dan tien jaar later en vijf keer duurder pas te hebben’. De Duitse wapenindustrie zal niet graag zien dat er mogelijk meer in het buitenland gekocht wordt, maar staat er wat betreft land- en marinesystemen in ieder geval niet slecht voor, zegt Wolfgang Labuhn: ‘Bedrijven als Rheinmetall, KMS+NEXTER Defense Systems en Flensburger Fahrzeugbau GmbH hebben sinds het begin van de Oekraïne-oorlog bewezen dat zij grote landvoertuigen zoals het pantservoertuig Marder en Leopards van het type 1 en 2 snel inzetgereed kunnen leveren. In de scheepsbouw produceren Naval Vessels Lürssen Group en German Naval

Yards wereldwijd gevraagde korvetten en fregatten. En Thyssen Krupp Marine Systems bouwt de beste niet-nucleaire onderzeeboten ter wereld, die naar talrijke landen geëxporteerd worden’.

Pop-up Karrierelounge

De financiële injectie vanuit Berlijn moet er onder meer toe leiden dat de Bundeswehr de kern kan vormen van de snelle interventiemacht van de EU, die in 2025 inzetgereed moet zijn onder Duitse leiding. Duitsland neemt als lead nation met onder meer Nederland deel aan de enhanced Forward Presence Battlegroup van de NAVO in Litouwen en is bereid daar een volledige brigade van vierduizend militairen te stationeren.¹⁹ Maar is voor al die ambities ook personeel te vinden? Is de Bundeswehr anno 2023 wel een aantrekkelijke werkgever? Kolonel André Wüstner, voorzitter van de Deutscher Bundeswehrverband, wierp die vragen in Königswinter op en zei dat er onder jongeren wel interesse is om militair of burgermedewerker bij defensie te worden, maar dat de Bundeswehr moet concurreren met de politie en andere sectoren die behalve met banen ook met opleidingen schermen. ‘Past wat de Bundeswehr aanbiedt nog wel bij de jonge generatie?’, vroeg hij zich af. Het personeelsgebrek oplossen door het heractiveren van de dienstplicht, zoals sommigen voorstellen, is onmogelijk, aldus

18 De lijst met wapensystemen die Duitsland aan Oekraïne heeft geleverd omvat onder meer 14 Leopard 2-tanks, 40 Marder-pantservoertuigen, 14 pantserhouwitsers, 3 Iris-T SLM antiraketssystemen en 16 Biber-bruglegsystemen. Zie: Lars Hoffmann en Gerhard Heiming, ‘Zinsen fressen rund 13 Milliarden Euro’, *Europäische Sicherheit & Technik*, 28.

Wüstner: 'We hebben niet genoeg kazernes meer om die mensen onder te brengen.' Wolfgang Labuhn noemt het voeren van een discussie over de dienstplicht tamelijk zinloos: 'De hele benodigde administratieve infrastructuur is compleet afgeschaft'.

Met campagnes op sociale media en de eigen webkanalen probeert de Bundeswehr jongeren warm te maken voor een carrière bij de krijgsmacht of voor een vrijwillige dienstdienst, die 7 tot 23 maanden kan duren en onder voorwaarden al op 17-jarige leeftijd kan beginnen. Vanaf de algemene voorlichtingspagina is het maar één klik naar de tabel met nettosalarissen. De Bundeswehr werkt ook met Pop-up Karrièrelounges, waarvan de eerste in 2019 verscheen. De nieuwste lounge ging afgelopen augustus open in een winkelcentrum in Koblenz en tot

maart kunnen belangstellenden daar praten met recruiters. Een van de speerpunten bij de werving is lichamelijke en geestelijke fitness, waaraan het op jonge militairen gerichte Bundeswehrmagazine Y recent zelfs een themanummer wijdde.²⁰

Kort na de Duitse hereniging in 1990 en de integratie van de Oost-Duitse Nationale Volksarmee in de Bundeswehr trad de personeelskrimp in, versterkt door het opschorten van de dienstplicht in 2011. Om van het huidige aantal van 182.000 militairen naar het gewenste aantal van 203.000 te komen tegen 2032 zal er het nodige moeten gebeuren. 'Sinds 2011 heeft de

19 Bundeskanzler Olaf Scholz, *Reden zur Zeitenwende* (Berlijn, Bundesregierung, september 2022) 40.

20 'Fitness', themanummer Y (Berlijn, Bundesministerium der Verteidigung, juni 2023).

Jongeren informeren zich afgelopen juni op de open dag van de Bundeswehr in Bückeburg: is de generatie smartphone te werven en te behouden voor de krijgsmacht?

FOTO BUNDESWEHR, TOM TWARDY

Bundeswehr grote rekruteringsproblemen', zegt Wolfgang Labuhn. 'De Bundeswehr biedt veel beroepsmogelijkheden tegen vergelijkbare lonen met het bedrijfsleven, behalve voor specialisten als IT'ers, artsen en ingenieurs, die elders meer kunnen verdienen. De krijgsmacht geldt als een 'gezinsonvriendelijke' werkgever vanwege de onregelmatige diensten, verhuizingen etc. Er wordt nu geprobeerd rekruten te stationeren in de regio waar zij wonen, maar dat project is nog maar net gestart.'

Een enkele Bundeswehrenheid neemt intussen zelf initiatieven om nieuw aangetrokken militairen te behouden en het uitvalspercentage na eerste oefening naar beneden te krijgen. Zo startte 10. Kompanie van Fallschirmjäger-regiment 26 een proef met Projekt Null-800, dat rekruten het recht geeft 's morgens om 8.00 uur de dienst te beginnen in plaats van al om 7.00 uur. De leiding speelt daarmee in op de 'abrupte verandering van de levensrealiteit' waarover de rekruten hadden geklaagd.²¹ Een luitenant-kolonel b.d. en voormalig Fallschirmjäger, die benadrukt niet namens de Bundeswehr te spreken, zegt in dat extra uur geen probleem te zien, zolang de opleidingsdoelen uiteindelijk worden gehaald. Maar hij maakt zich wel grote zorgen om de lichamelijke en geestelijke fitheid van rekruten en denkt dat het gevaarlijk is om de lat lager te leggen om te voorkomen dat jongeren uitvallen. 'De generatie smartphone en computerspel verschijnt nu aan de start. Als de situatie tijdens een gevecht onoverzichtelijk en levensgevaarlijk wordt, moet mijn geest zich 100% op het overleven van mijn soldaten kunnen concentreren. Dan moet mijn lichaam getraind zijn en belasting en pijn kunnen verdragen en ik moet over de grens van mijn kunnen gaan. Het opzoeken van die grenzen moet daarom met jonge mensen getraind worden.'

De regeringspartij FDP heeft voorgesteld de Bundeswehr open te stellen voor buitenlanders, waarbij zij na vijf jaar dienst recht zouden

hebben op het Duitse staatsburgerschap. Wolfgang Labuhn vindt dat geen slecht idee, gezien het personeelsgebrek van de krijgsmacht: 'Migranten kunnen daardoor beter in de samenleving integreren en tevens een beroep leren'. Een uitdaging ligt er ook bij het vullen van de reserve. De Bundeswehr heeft nu 34.000 reservisten. Daar ligt een opgave voor de Bundeswehr om samen met werkgevers meer Duitsers te overtuigen van het nut van de reserve, die een sterkte van 60.000 zou moeten hebben. De eerste pool om reservisten uit te werven zijn de 15.000 militairen die jaarlijks uit actieve dienst gaan.²²

Doordat de dienstplicht als 'bindmiddel' tussen de Bundeswehr en de maatschappij verloren is gegaan, is de onwetendheid over de strijdkrachten onder de Duitse bevolking sterk toegenomen, 'ook in de media, waar men bericht over militaire zaken zonder ooit een kazerne van binnen te hebben gezien. Dat leidt vaak tot fouten, zoals de berichtgeving over de Oekraïne-oorlog laat zien, waar mortieren met houwitseren verward worden en alle gepantserde voertuigen tanks heten', zegt Wolfgang Labuhn.

360-graden oriëntering

'De Bondsrepubliek moet een voortrekkersrol pakken en in de NAVO leveren als een sterk land', zei SPD-Bondsdaglid Wolfgang Hellmich in Königswinter. 'In de herfst voeren we het begrotingsdebat en 2%-bbp moet de ondergrens zijn', zo verwees hij naar de NAVO-norm voor jaarlijkse defensieuitgaven. Intussen heeft de regering de 2% echter al minder hard gemaakt en een eerdere toezegging, dat de 2% over een gemiddelde van vijf jaar bereikt zal worden, bekrachtigd.²³

Volgens Jasper Wieck moet er hoe dan ook veel geld beschikbaar komen, want hoewel de Bundeswehr zich weer meer zal richten op de collectieve verdediging, is het niet zo dat Duitsland zich helemaal terugtrekt uit internationale crisisoperaties. Wieck noemde ook Afrika en de Indo-Pacific, waar Rusland en China steeds meer invloed krijgen, als aandachtsgebieden. De Bundeswehr vertrekt uiterlijk eind mei 2024 uit Mali, 'maar het terroristische gevaar uit die omgeving zal niet verdwijnen. We

21 'Rekruten bei den Fallschirmjägern dürfen länger schlafen', *Bundeswehr.de*, 10 februari 2023.

22 'Auftrag der Reserve', *Bundeswehr.de*.

23 'Ampel will Zwei-Prozent-Ziel der Nato nicht festschreiben', *Stern.de*, 16 augustus 2023.

moeten een 360-graden oriëntering houden' voor alle soorten dreigingen. Momenteel brengt de Bundeswehr samen met Frankrijk de in Mali opgedane lessons learned in kaart, want mogelijk zijn die te gebruiken bij toekomstige missies, aldus Wieck. Elke Löbel, secretaris-generaal van het ministerie van Economische Samenwerking en Ontwikkeling, zei tijdens de Petersberger Gespräche dat geïntegreerde veiligheid ook veel veldwerk inhoudt. Haar ministerie focust onder meer op het Midden-Oosten, de Hoorn van Afrika en Mali. 'Het steunen van anticorruptie-initiatieven, programma's tegen armoede en de emancipatie van vrouwen kan leiden tot minder geweld in samenlevingen en de aantrekkingskracht van terreurbewegingen doen afnemen. Dat is een kwestie van lange adem en we moeten bereid zijn lang te blijven, ook nadat de Bundeswehr zich heeft teruggetrokken.'

Bondskanselier Scholz ziet in de NAVO de 'garant' van de Europese veiligheid, maar vindt dat EU-landen verder moeten gaan bij het

integreren van hun defensiestructuren, omdat dat tegelijkertijd de alliantie versterkt.²⁴ Duitsland zal zich vol moeten inzetten voor de EU, de NAVO en de versterking van de banden met democratieën wereldwijd, omdat de afgelopen dertig jaar vrijheid anders weleens een uitzondering in de geschiedenis zouden kunnen blijken te zijn.²⁵ Jasper Wieck zei dat de Nationale Sicherheitsstrategie er zonder de Russische overval op Oekraïne heel anders uitgezien zou hebben. 'Rusland is de komende tijd de grootste bedreiging voor de Eur-Atlantische regio. We staan nog maar aan het begin van de Zeitenwende en zullen nog verder uit onze comfortzone moeten komen.' Duitsland bevindt zich in zijn ogen in een bijzondere tijd: 'Litouwen legt zijn veiligheid in handen van de Bondsrepubliek. Gezien de geschiedenis is dat een geschenk dat we moeten aannemen'. ■

24 Bundeskanzler Olaf Scholz, *Reden zur Zeitenwende* (Berlijn, Bundesregierung, september 2022) 38.

25 Bundeskanzler Olaf Scholz, *Reden zur Zeitenwende* (Berlijn, Bundesregierung, september 2022) 18.

De Bundeswehr vertrekt in 2024 uit Mali: de Nationale Sicherheitsstrategie zegt nadrukkelijk dat de Duitse veiligheid niet alleen met militaire middelen gegarandeerd kan worden

FOTO BUNDESWEHR

